

NOVÁ MISE JAMESE BONDA

**William Boyd: Sólo
Z angličtiny přeložila Petra
Diestlerová
Mladá fronta 2015, 296 s.**

William Boyd napsal bondovku, a zdařilou. Její děj spadá do přelomu 60. a 70. let a čerstvý pětáctýřicátník James Bond je vyslán na novou tajnou misi do západní Afriky. Tam se také odehrává první polovina románu; ve druhé půlce se slavný agent ocitá ve Spojených státech, ale to už jedná na vlastní pěst, hraje „sólo“... Boyd se roku 1952 narodil britským rodičům v Ghaně (otec tam pracoval v diplomatických službách) a v západní Africe strávil dětství. Na africké území také situoval několik svých raných románů z 80. let, zatímco hrdinu svého třetího románu poslal do USA. Nyní tedy využívá dobře známý terén, i když některé aspekty tehdejší tvorby se s léty z autorovy literární praxe zřejmě nenávratně vytratily. Jde především o svěží smysl pro humor a nečekané komické situace, psané v nejlepší anglické tradici, ale i o celkovou koncepci literární postavy. V *Sólu* nám tedy Boyd v žádném případě nenabízí parodii bondovek, jak by se snad dalo předpokládat, ale spíše poctu svému oblíbenému autorovi nesmrtného agenta 007, Ianu Flemingovi. O tom

by mohlo svědčit i načasování: původní anglická verze vyšla právě šedesát let poté, co se Bond objevil na scéně.

Co si naopak William Boyd uchoval v plné míře, je vypravěčské umění. Příběh čtenáře záhy vtáhne a už nepustí, vše je tu přesně odvažováno jako na lékárnických vahách, nic nepřebývá, nic není hluché, události mají spád a jsou plně překvapivých zvratů. Hrdina si pochopitelně uchovává své příznačné atributy, neohroženost, pronikavost úsudku, šlechtnost, která mu brání zbytečně zabíjet, i když k tomu má povolení, také spoustu whisky, spoustu cigaret a několik osudových žen (v tomto případě dvě), aby nakonec zůstal stejně sám, jak to předepisuje žánr, jehož ústřední postavě je dáno vystupovat ve stále nových a nových příbězích. Můžeme nadto obdivovat i autorovu řemeslnou zručnost, s níž žádá, ani ta sebedrobnější epizoda není nefunkční – když například v temných washingtonských uličkách přepadne Bonda skupinka výrostků, agent je pochopitelně bez nesnázi odzbrojí a udělí jim mravní lekci, ale zároveň velmi dobře využije ukořistěný výstřelovací nůž o několik kapitol později. A kde přece jen ojedinělá scéna není funkčně zapojena do technického zřetězení děje, má právě svou ojedinělost ještě významnější platnost v ideovém rámci příběhu.

Tím se dostáváme k druhému rysu, který spojuje Boydovu ranou tvorbu s jeho

zatím posledním románem: populární, ba možná triviální žánr tu slouží jako prostředek velmi aktuální společenské kritiky. Úkol, s nímž Bond přijíždí do fiktivního státu Zanzarimu při západoafrickém pobřeží, spočívá v zabránění odstěpeneckých snah přímořské části, kde byla objevena vydatná ložiska ropy. Jeho mise je tedy politická, Británie má zájem na udržení jednoty země, jež je v současné době zmítána občanskou válkou. Bond, s krytím jako novinář, putuje v doprovodu styčné osoby ze severu země na jih, do míst konfliktu, v němž významnou roli hrají samozvaní dobrodruzi z různých končin světa. Během napínavé zápletky se musí několik dnů sám prodírat bušemi, až narazí na opuštěnou, zdecimovanou vesnici, v níž umírá skupinka pozůstalých vyhladovělých a žíznicích dětí. Tento krátký výjev skutečně nemá žádnou užší spojitost s ostatním dějem, ale vypovídá o současném světě mnohem víc než dlouhé popisy válečných útrap a zločinů. Je to pravá, nejpalcivější tvář války. Navíc se motiv zneužitých afrických dětí objevuje i v druhé části románu, a tvoří tak jednu z os autorova kritického zaostření.

Otřesen událostmi, do nichž byl zapleten (a z nichž se nesluší čtenáři prozrazovat více), ptá se nakonec Bond, kdo za tím vším stojí, kdo je zodpovědný za zmarněné životy, které agentovu cestu provázejí. Spolu s ním

se ptá čtenář: Vypovídá román o neslučitelných lokálních zájmech v politických celcích, které vznikly uměle, ze zaniklé koloniální soustavy? Je jeho smyslem odhalit všudy přítomnou zkorumpovanost, charakterizující poměry ve třetím světě? Máme jej číst jako kritiku extrémního zneužívání moci nenasytných a bezohledných padouchů, kteří se na nejcitlivější místa stahují jako psi větřící krev a zanechávají po sobě oběti nejruznějšího druhu? Stává se součástí tohoto pokřiveného světa i mravní selhání výzvědných služeb, v tomto případě CIA?

Po všech těchto průběžných a oprávněných otázkách přichází nejpádnější odpověď v jedné ze závěrečných kapitol, kdy Bond sedí se svým dávným přítelem v osvobozeném zanzarijském přístavu a oknem sledují, jak se do města sjíždějí obrovské tankery mocných nadnárodních ropných společností z celého západního světa. Před jejich očima defiluje jedna tvář toho, co dnes nazýváme globalizací. Jednotlivci mohou sehrávat své dočasné role, ať už to jsou zabijáci, nebo nezávislí idealističtí podnikatelé, ale rozhodující hráči v boji o světové trhy s energií, onu kriticky ohroženou konstantou moderní civilizace, jsou jinde. Ano, tato zbrusu nová bondovka se odehrává před pětáctýřiceti lety, ale nakonec vypovídá – snad až příliš nelitostně – o naší současnosti.

Zdeněk Beran

**VY BYSTE SNAD NECHTĚLI
PĚKNOU OBÁLKU S PIČKOU
PRO SVŮJ DEBUT?**

**Sára Vybíralová: Spoušť
Host, Brno 2015, 240 s.**

Chtělo by to studii o vlivu paratextů a knižní adjustace a výpravy na recepci literárního díla. Povídkový debut Sáry Vybíralové *Spoušť* by mohl sloužit jako exemplum: Co udělá s čtenářem nakladatelská anotace: „deset pokusů o katastrofu“? Jaký vliv na jeho kupní chtíč bude mít atribut „sebevědomý debut“? Kam s ním pohne kosočtverec a „adult“ hvězdička na obálce, jejichž kombinace se sazbou písmem *Kunda* a výmluvnými ornamenty na předsádce spustí kýženou „polemiku“ o genderových stereotypch, „ženském psaní“ a vyschlých feministkách? Stereotypní sexistický skandál musel sloutného obálkového mága Pecinu potěšit. Jenže celkovým vyprávěním sbírky Sáry Vybíralové (ano, mladá, krásná, inteligentní a nosící rudou rtěnku, ach!) se vskutku oslovuje první signální.

Na „kauze Vybíralová“ nicméně není zajímavá rutinní symbolika geometrických útvarů ve středoevropském kulturním prostoru, ale skutečnost, že autor (pouze *mladá* a *krásný* debutant ženského pohlaví?) nemá do materiálního ztvárnění svého díla co mluvit. A potom už jen to, co je patrné i z této recenze: že si věci sekundární získají větší pozornost než text samotný, jelikož na ten už zbude jen několik zdrclých řádků.

Sára Vybíralová napsala celkem vybraným jazykem celkem vybrané texty (právem nominované na letošní Cenu Jiřího Orteny), z nichž některé plynou přirozeně, jiné jsou přechtěné a z celku deseti textů je znát pokusnictví, na které má i bezpohlavní debutant plný nárok. Okamžitě mě upoutalo, jak „světovým“ (přinejmenším nečeským) dojemem povídkový celek působí – nejspíš to odráží obecnější ladění nejmladší tvůrčí generace. Postavy (ušmudlaná stařena, zrušená slečna toužící po erotickém dobrodružství, ženuška uzavřená v satelitní domácnosti při povodni) nikam nepatří: nejsou vtělené do konkrétní ulice se specifickým ko-

loritem, jsou to všudybudové a nikdebudové a prostor, do něhož vstupují, jsou jen nepodstatné kulisy. Krajina (městská, bytová i pouštní) je indiferentní. Takový ten sexík nadto netvoří úběžník vyprávění. V centru zájmu jsou nitra postav mnohem spíše než líčené děje, jelikož figury se svými životy více potácejí, než že by cokoli akčně podnikaly: přežívají v najatých, půjčených či okupovaných bytech (to je moment podstatný), autech, karavanech, chodbách, ne nepodobných vězením či blázincům. Bytovišti se sem tam mihnou spolupostavy účinkující jako odrazky vypravěčů (převládá ich-forma). Povídky jsou čtivé díky speciální ledové jedovatosti, která se podivínským a bezradným postavám nevysmívá přímo, ale o to intenzivněji, a udržuje čtenáře v bdělosti. Efektívny vypravěčský chlad je v hezké opozici k empatii, s níž Vybíralová umí lícit i nejjemnější hnutí (často poněkud vyšinuté) myslí i (zmitajících se) emoci svých postav. Nešetří je. Chová se k nim se sympatickou macešskostí. Ony do sebe vrážejí, překážejí si, dělají si naschvály, podvádějí se velmi krkolomně a v žádném

případě si nerozumí, jelikož rády předstírají. Blížkost je nemožná. Jsme sami. Výrazná tematizace smradu, špíny a nepořádku v různých variacích, dojem neúpravnosti, zmazanosti a krivosti všeho na čtenáři ulpí...

Mezi vynikajícími texty, jako je titulní „Spoušť“, byt jí ponížila křiklavá pointa („Co to tu pořád tak páchlo? Aha, moje nohy.“), jsou zejména v úvodu kratší prózy, jež poněkud kazí dojem. Dlouhé, nemilosrdné entomologické rozbory, prováděné sterilizovanou pinzetkou, zvětšovací lupou a špedlíkem, jdou Sáře Vybíralové myslím nejlépe. Konvenční jsou na nich jen snahy o vypravěčská ozvláštňování (například povídka „Pořádek“, které dominují poznámky pod čarou) a jazykové hříčky, podnikané zřejmě ze (zbytečné) obavy, zda jsou příběhy samonosné. Slabinou této původní tvorby je urputné vedení povídek k zabijácké a místy zbrklé pointě, a to často poměrně složitými, a tudíž nedůvěryhodnými zákruhy. Povídkám by přitom rozmytější konce vyložené prospěly. Jinak výborné texty, zcela nekosotčverečné.

Olga Stehlíková

VERŠE MIMO ŘADU

**Dana Malá: Domy v řadě
Host, Brno 2014, 64 s.**

Někde za sporným domem vítr škube košili na prádelní šňůře. Vypadá to, jako by ta košile byla rukou, jež se snaží napnout tětívu, zacílit, zastřelit vítr, který přivínil a kamsi odvál toho, kdo v té košili chodil. Atmosféra vztahů, které skončily, a přece stále pokračují (v dětech, v majetku, ve vzpomínkách, v latentní přítomnosti toho druhého), tvoří motivickou páteř a ducha celé předmetné sbírky.

Jen stěží si lze představit méně poetické slovní spojení než *domy v řadě* – a přece, teprve postavení v názvu básnické sbírky jej zvolna činí poetickým. Nevidím za tím názvem takzvané řadovky, boky srostlé jako siamská paterčata, ani domy činžovní; vidím domy klátivé rozseté v nedokonalém zákrytu. Domy stojící v odstupu a cudně tající samotu i dramata svých pevných, geometrických a různobarevných útrob. Domy čekající na své splacení životy svých obyvatel. Domy vlastníci své obyvatele na zkoušku.

Navzdory snaze redaktora (Martin Stöhr, grafika (Braňo Matis) a snad i autorky působí tato sbírka ponejprv roztříštěně, jednotlivé básně se zdály jaksi kultivovaně vystydlé a bez chuti; až po třetím čtení jsem byl schopen vnímat spodní proudy a nahmatat obrysy celistvé výpovědi. Možná je to tím, že jde o relativně pozdní debut. Básně se vrací k tématům domova, rozpadu rodiny, kultury v širším slova smyslu, jsou omléte k zlomkovitosti, a přesto neztratily troufalost, s níž říkají: Tak to jsem já, má tajemství, má maskovaná bolest – a nic víc... Místy jako by tu vystrkoval rohy surrealismus: „z hodinových ručiček přísti i této bitvy / bez labutí s břehy / vyhlížím sám sebe“, ale nenechme se mýlit: to nejsou hrátky s podvědomím, tahle představivost nemá popuštěnou uzdu – je to JEHO part v domácí hádce. Jsou to obrazy, které skutečnost i imaginace poskytují rozumu, aby je jako náplasti přikládal na bolavá místa. Tak to konečně pochop, čtenáři, že poezie na tebe kašle (a začasť ty na ni) – vyhlíží sama sebe, vrší se jako barevné proužky geo(ne)logických vrstev, které mají vytvořit silnou masku pro rituální tanec. Svěvole raj-

tuje na božských vnuknutích a trousí nevyhnutelnosti. Nedržet se za krk krásy břehů, ani se netočít bezhlavě na kolotoči hodin – alespoň se pokusit poodhalit tajemství, kým vlastně jsem. A co říká ONA? „Obejdu tedy dům / vytyčení hranic / mezi stěhny stejnost obydlí / prostojím part ve tvé krajině“, klauzura vztahů a hypoték narušovaná stromovím; „v rámci, též mimo rámeček výchovy se usmívám / na nepřítel“ – poezie nezbytná i nesnesitelná jako vztahy, které zobrazuje jaksi japonsky: prostřednictvím úhlednosti zahrad, prostřednictvím zdvojených i ztrojených odrazů hladin, oken, zrcadel a pláten.

Síla Dany Malé je v tom, jak umí slova a jejich spojení dávat všanc. Věští se právě teď, jako studená vlna staví se vlastní logika. Básně jako ontogeneze a luno jako huť, kde: „...se těla ohýbají / k neměnnosti pohárů“. Jednotlivé verše jako by dělily propasti – občas jen s vrklavou spojitostí provazového mostu, občas k přeskočení. Dáván všanc je často i smysl celých básní, které jako by měly být záměrným anakolutem dokládajícím stav duše, která trpí strachem z překroužitelnosti čehokoli. Ovšem i tato poetika, i tento pří-

stup by měl mít své formální hranice – jako nadbytečné a nefunkční vidím (ať záměrně, či nezáměrně) nesprávné užití předložky („spát / v polštáři“), jinde jako doprovod skladební spodoby („o sblížení šálku k talířku“).

Zmínil jsem se o svévoli, ovšem svévole *Domů v řadě* nenabízí úlevu divokosti, vše je tu jaksi uhlazené, zkrocené reflektujícím intelektem. Častá je tematizace psaní, občas toporná („léto ještě v šatech, co cítí obtěžkané básně“), jindy ve vtipně nahořklém náznavu („uměleckého dosahu sdělení, zářeč co plave / i ve sklenici piva z minulého týdne“), vždy však bez velikášství a s únosnou mírou sentimentu. Ukrytost sdělení a citových hnutí, jež vedla k napsání těchto básní, upomíná na autorčinu profesi historičky – jako by bylo nutno pronikat do zavátých prostor s obrazy dějů zpomalenými téměř až k státičnosti, což ovšem podivně kontrastuje s yuppie-hipsterskou příchutí, která lehce prosakuje sbírkou: „Je chvíle / den pomíjí / já, ty, oni, spolek nezvyklých / obracíme slovo jiný / tyhle šaty // venku nenesí“ (poznámka pro mladší čtenáře: obrat „venku“ přežívá z osmdesátých let jako označení západní ciziny).

Vladislav Reisinger